

De schilderijen van de Litouwse schilder en componist Čiurlionis in Museum Belvédère kun je niet alleen bekijken, je kunt ze ook horen. Dat maakt zijn oeuvre uniek en de tentoonstelling bijzonder.

Visualia 1476

Schilderijen die zachtjes zingen

Als we door de tentoonstelling met schilderijen en tekeningen van de Litouwse kunstenaar Mikalojus Konstantinas Čiurlionis in Museum Belvédère wandelen, langs al die sprookjesachtige, omfloerste landschappen, staan we niet alleen oog in oog met een raadselachtige belevingswereld, maar horen we ook muziek. Het museum laat in de oostvleugel van het gebouw muziek klinken, die het ene moment orkestraal en stormachtig is en het volgende moment uit koorzang bestaat. Die muziek is eveneens van de Litouwse Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911), die in de loop van zijn korte leven niet alleen schilderde, maar ook componeerde. Zijn muziek zette hij om in beelden, zijn droombeelden verklankte hij in symfonische gedichten en sonates, op een manier die de 'synesthesie' – bij sommige mensen het vermogen om bij beelden klanken te horen en bij muziek kleuren te zien – dicht benadert. Veel van zijn schilderijen dragen muzikale titels.

De muziek in het museum is geen sfeervolle achtergrondmuziek, het is de wezenlijke kant van een oeuvre dat anders maar voor een deel inzichtelijk is. De cycli met aardse en kosmische visioenen waarin het licht een bovennatuurlijke rol speelt, doen aanvankelijk onbegrijpelijk aan. Maar als je bijvoorbeeld thuis naar het Symfonisch gedicht Jūra (Zee) luistert en tegelijkertijd naar zijn geschilderde cyclus 'Sonate nr 5 – Sonate van de zee' kijkt, vloeien klank en beeld verrassend in elkaar over. Het dubbelzijdige oeuvre van Čiurlionis moet je inderdaad ervaren, niet beredeneren. Als je zijn geschilderde wereld zorgvuldig beschouwt, ontdek je hoe gevoelig hij met verf omging, waterverf en tempera op papier. Hoe hij met eindeloos geduld laagje na laagje op de ondergrond aanbracht en kleuren koos die vaak bijna onstoffelijk lijken en een geheimzinnige verbinding met elkaar aangaan. En met kleuren en vormen die fluisteren en zachtjes zingen, dat is de associatie die je daarbij krijgt.

De bron ervan ligt in de sagen en legenden die hij als kind hoorde en in de zang van de natuur, zoals in Druskininkai, een door bossen omsloten leefwereld, vlakbij de Baltische Zee. Natuur leent zich zowel om uitgebeeld te worden, als verklankt, zoals componisten als Sibelius en Debussy dat deden. Zowel bij Čiurlionis als bij Debussy wordt een woeste, schuimende golf die op de kust beukt hoorbaar door een bekkenslag.

Čiurlionis vervulde de rol die Gallen-Kallela in Finland had. Hij was een kunstenaar die, tegen de Russische overheersing in, probeerde met zijn werk de Litouwse identiteit overeind te houden. Helaas overleed hij voordat Litouwen weer zelfstandig werd. Zijn leven was er één vol scheppende kracht waarin de broosheid van zijn lichamelijke en geestelijke constitutie besloten lag. Alsof hij wist dat hij niet lang te leven had, werkte hij als een bezetene, wat hem langzaam maar zeker ondermijnde.

Eric Bos

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, 'Beyond Heaven and Earth.' Museum Belvédère, Oranjewoud bij Heerenveen. Open: di t/m zo 10-17 uur. T/m 9 juni. Op 31 mei speelt het Vilnius String Quartet Strijkkwartetten van Čiurlionis tijdens het Oranjewoud Festival www.oranjewoudfestival.nl

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis: 'Prelude – Prelude van de ridder' (1909) tempera op papier (59x70,5cm)

